

 KURIKULARNE POVEZAVE:
Od medpredmetnega povezovanja
k integrativnemu kurikulumu

 PODPORA SOLAM ZA VPELJEVANJE SPREMEMB
Sodobni pristopi k poučevanju – pot do kurikularnih obogatitev
Katja Pavlič Škerjanc, Portorož, 1/7- 2008

 Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov v obdobju 2007-2013, razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjsko učenje; prednostne usmeritve: Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.

POTEK SKLOPA Kurikularne povezave

14.00 – 14.40 *Plenarno predavanje*

- KATJA PAVLIČ ŠKERJANC, **Kurikularne povezave: Od medpredmetnega povezovanja k integrativnemu kurikulumu**

14.40 – 15.15 *Plenarne predstavitve primerov dobre prakse*

- ALENKA PLOHL-PODGORELEC in JASNA KOSI, **Branje skozi kurikulum** (Gimnazija Ptuj, projekt Evropski oddelki)
- mag. ANDREJ HARTMAN, **Medpredmetno povezovanje fizike in matematike** (Šolski center Rogaška Slatina, projekt Didaktična prenova)
- NINA OSTAN, **Likovna umetnost in kurikularne povezave** (Gimnazija Poljane, projekt Evropski oddelki)

15.30 – 16.15 *Delavnice v skupinah s skrbnicami*

- Kurikularne povezave: Uvrstitev in opis**

Samo zato, ker je vse drugače, to še ne pomeni, da se je kaj spremenilo.

Just because everything is different
doesn't mean anything has changed.

Irene Peter

STANDARDNO/STARO : INOVATIVNO/NOVO TRADICIONALNO **VS.** INOVATIVNO

Standardni koncepti	Novi koncepti	Standardni koncepti	Novi koncepti
▼	▼	▼	▼
Standardni pristopi	Standardni pristopi	Novi pristopi	Novi pristopi
▼	▼	▼	▼
Standardne rešitve	?	?	Nove rešitve

Namesto, ne poleg!

- Sodobni pristopi k (učenju in) poučevanju vključno z vpeljavo integrativnega kurikula (kurikularnih povezav na osnovi sodelovalnega poučevanja) so **nov način izvajanja učnega procesa, ne pa dodatna dejavnost.**
- Obseg, časovna umestitev in izvedbene značilnosti (pristopi in načini izvajanja, didaktične metode itd.) so določeni in pogoje(va)ni:
 - s (splošnimi in operativnimi) cilji,
 - z organizacijskimi možnostmi in/oz. omejitvami ter
 - z dijakovimi interesi in zmožnostmi (razvojne značilnosti, /pred/znanje ipd./.

KLJUČNI POJMI

- medpredmetno sodelovanje
- medpredmetno povezovanje
- medpredmetne povezave
- interdisciplinarno učenje/poučevanje
- **integrativni vs. integrirani kurikulum**
- **kurikularne povezave in sodelovalno poučevanje**

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

OD INDIVIDUALIZMA K SODELOVANJU

Od izoliranega poučevanja k sodelovalni organizacijski kulturi

- **Pot h kakovosti je nenehno (stalno in sprotno) vpeljevanje izboljšav.**
- **Središče sprememb je šola.**
Nobena prenova ne more uspeti, če ne upoštevata situacije na posamezni šoli.
Resnične izboljšave nastajajo na šoli, pogoj zanje je skupna odgovornost za načrtovanje in izvedbo.
- **Uspešnost in učinkovitost šole sta povezani s stopnjo strokovnega sodelovanja med učitelji.**

Integrativni kurikulum temelji na SODELOVALNEM POUČEVANJU

Skupne faze:

Vrste / Faze	Načrtovanje	Izvajanje	Vrednotenje refleksija–evalvacija
Načrtno sodelovanje			
Timsko poučevanje B			
Timsko poučevanje A			

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

INTEGRATIVNI KURIKULUM

Kaj je integrativni kurikulum?

- kurikulum, ki ima med ključnimi cilji **iz-gradnjo celovitega, povezanega, integriranega, holističnega znanja in razvijanje sintetičnega mišljenja**
- kurikulum, ki **spodbuja in omogoča "integracije"** med predmeti oz. disciplinami
- kurikulum, ki ima jasno opredeljene **cilje povezovanja** predmetov oz. disciplin ter skrbno domišljene in izdelane **strategije** za njihovo doseganje → **KURIKULARNE POVEZAVE IN SODELOVALNO POUČEVANJE**

integrirani kurikulum temelji na (že ustvarjenih) "integracijah" predmetov oz. disciplin (predvsem na začetkih osnovnega izobraževanja ter med splošnoizobraževalnimi in strokovnimi predmeti v poklicnem in strokovnem šolstvu)

Integrativni kurikulum: IZOBRAŽEVANJE ZA VSE

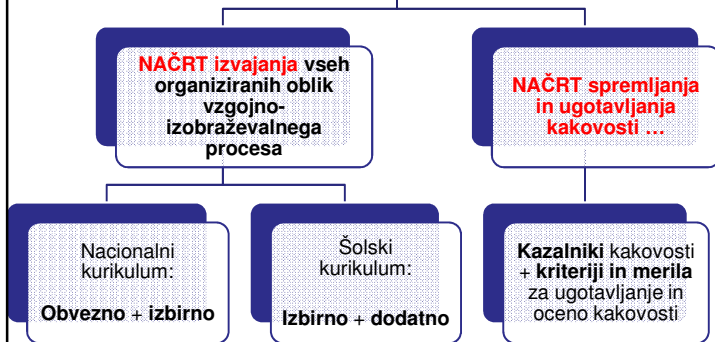
- **Vsi učenci imajo pravico - in šola torej dolžnost - do enake kakovosti pouka!**
- **Učinkovito načrtovanje temelji na oceni izvedljivosti.**
- **prostovoljnost vs. obveznost?**
- **postopnost vs. frontalna uvedba?**
- postopnost po:
 - zahtevnosti povezav?
 - letnikih?
 - številu vključenih učiteljev?

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Izvedbeni kurikulum

UČINKOVITO NAČRTOVANJE

1. Načrt je izvedljiv. (Cilj je uresničljiv. Pričakovani rezultati so ugotovljivi in/oz. merljivi. Dejavnosti so izvedljive...)

2. Načrt nas pripelje do cilja.

Načrt ima

- jasne **cilje**, poleg splošnih tudi operativne,
- pričakovane **dosežke** (materialne in nematerialne),
- ter ciljem in dosežkom skladne **dejavnosti**,
- zagotavlja sprotno **spremljavo** izvajanja
- ter takojšnje **odpravljanje napak in pomanjkljivosti**.

Načrt temelji na oceni dosegljivosti ciljev in izvedljivosti dejavnosti.

► **Učinkovit načrt upošteva vse omejitve:**

- **ČLOVEŠKE**
 - **izvajalcev** – razpoložljivost, pripravljenost/motiviranost, znanje/zmožnosti izvajalcev,
 - **koristnikov** – interesi, pogoji...,
- **MATERIALNE** – prostor, sredstva
- **ČASOVNE**...

ČE NE USPEŠ NAČRTOVATI, NAČRTUJEŠ NEUSPEH...

- To, kar moramo narediti → **predpisano**
(predpisi države: **obvezno** – nacionalni kurikulum)
- To, kar naj bi naredili → **pričakovano**
(pričakovanja dijakov, njihovih staršev, ožjega in širšega okolja: **izbirno** – izvedbeni kurikulum)
- To, kar bi radi naredili/delali → **želeno**
(**izbirno** – izvedbeni kurikulum – nagnjenja in želje izvajalcev, tj. ravnatelja, učiteljev in drugih zaposlenih)
vs.
- To, kar **(z)moremo narediti** → **možno** (analiza stanja
- ocena razmer, izzivov, omejitev in tveganj, opredelitev
nujnih pogojev za izvedbo - **uresničljivost ciljev,**
izvedljivost dejavnosti...)

Kaj terja integrativni kurikulum?

Od učiteljev:

- **Pripravljenost na sodelovanje in timsko delo** (→ reinterpretacija avtonomije)
- **Soglasje o učnih ciljih**
- **Znanje /Zmožnosti za sodelovalno (zlasti timsko) poučevanje** (pripravljenost na usposabljanje)
- **Prožnost in pripravljenost na nekaj tveganja**
- **Pripravljenost na spremembe** (→ odreči se določenemu učnemu cilju v določenem času, brez jeze/nejevolje/občutka prikrajšanosti pristati na spremembe v organizaciji delovnega časa itd.)

Kaj so nujni pogoji za izvajanje kurikularnih povezav?

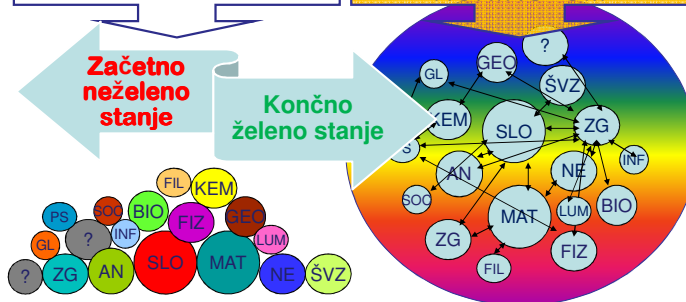
Na ravni šole kot celote:

- **Prepričanje v smiselnost** na vseh ravneh, od vodstva šole do posameznega učitelja):
 - ☹ morati (ni prava motivacija)
 - ☺ znati/moči (je nujni minimalni pogoj)
 - ☺ hoteti (skupna vizija in cilj – je optimalni pogoj)
- **Fleksibilna organizacija** učnega procesa
- **Ustrezna organizacija dela** (reinterpretacija organizacije delovnega časa)
- **Prostorske zmožnosti**

INTEGRATIVNI KURIKULUM

Kurikulum, osredinjen
na predmete

INTEGRATIVNI
KURIKULUM

Ovire na poti od neželenega do želenega stanja?

Prepričanja, stališča in odnos(i):

Vidim smisel?

- Razumem zakaj in čemu?

Sem pripravljen na spremembe?

- Več sodelovanja z drugimi – navidezna izguba avtonomije, nekdanjih "pravic"?
- Spremembe v pojmovanju delovne obveznosti in v organizaciji delovnega časa?
- Drugačni pristopi k poučevanju?

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kako od neželenega do želenega stanja?

Cilj:

- zmanjševanje razlike**
(ne maksimalni dosežek, ampak optimalni – najboljši možni v danih pogojih!)

Način:

- načrtnost**
- sistematičnost**
- postopnost**

Šolski razvojni projekt kot del izvedbenega kurikula:

VPELJAVA INTEGRATIVNEGA KURIKULA

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

KURIKULARNE POVEZAVE: Usposobitev

Kaj?

Kaj kurikularne povezave so?

“Morfolologija”

Vrste, oblike, obseg...?

Kako?

Kdo? S kom? Kdaj? Kje?

“Sintaksa” : Kako jih načrtujemo, izvajamo in ugotavljamo njihovo uspešnost?

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

KURIKULARNE POVEZAVE: POVZETEK			
enopredmetne = monodisciplinarne		večpredmetne = pluridisciplinarne	
• intradisciplinarne		• multidisciplinarne • interdisciplinarne	
vertikalne	horizontalne	vertikalne	horizontalne
• delne • celovite*	• delne • celovite	• delne • celovite	• delne • celovite
*celovite = kroskurikularne			

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Osmislitev večpredmetnih povezav: PREVERITEV CILJEV POVEZAV?

Sito smotrnosti:

- **Dosegljivost cilja na predmetni ravni:**
 - Cilji, ki jih **predmet/učitelj** v okviru svojega predmeta **ne more doseči sam**
- **Kakovost dosežkov na predmetni ravni:**
 - Cilji, ki jih učitelj sam **ne more doseči tako dobro** (celovito, poglobljeno ipd.)
- **Prenosljivost ciljev in dosežkov:**
 - “Ekonomičnost” vloženega dela?
 - Učinek novosti - “Enkrat ni nobenkrat”

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

KAKOVOST VEČPREDMETNIH POVEZAV: Bistvene vs. naključne (dobre) lastnosti

- Pomembna zahteva - in hkrati omejitev - je spoštovanje integritete posameznih disciplin ter ohranjanje in vzdrževanje ustreznega ravnovesja med njimi,
 - predvsem pa morajo biti kurikularne povezave
 - skladne z učnimi cilji kurikula in predmetov oz. s pričakovanimi učnimi dosežki in/oz. nacionalnimi standardi znanja in
 - vključevati vse korake učenja in vse faze učnega procesa (vključno z ugotavljanjem doseganja ciljev - s preverjanjem in ocenjevanjem učnih rezultatov) ter
- ➔ **– prenosljive v nove učne situacije** (na druge učence in učitelje).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

MORFOLOGIJA KURIKULARNIH POVEZAV

Kategorije kurikularnih povezav so:

1. **povezovalni elementi** (kaj vzpostavlja povezavo, ti. *organizing elements*)
2. **ravni povezovanja** (število in medsebojni odnos v povezavo vključenih predmetov)
3. **obseg povezanosti** (obseg – globina in širina - povezanosti glede na celotni kurikulum)

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

MORFOLOGIJA KURIKULARNIH POVEZAV: Povezovalni elementi

Kurikularne povezave pomenijo povezovanje s pomočjo:

- **vsebin** (tj. vsebinskih in procesnih znanj)
- **dejavnosti**
- **didaktičnih metod in postopkov** (npr. aktivno učenje, projektni pristop)
- **uporabe učnih orodij** (npr. IKT)
- **miselnih postopkov, veščin in navad** (npr. razvijanje kritičnega mišljenja, ustvarjalnega mišljenja, zmožnosti reševanja problemov in odločanja – ti. veščine za 21. stoletje, *21st century skills*)
- **posameznih kompetenc** (npr. bralne zmožnosti, medkulturne zmožnosti, digitalne zmožnosti, učenje učenja, socialnih zmožnosti ipd.)
- **(makro)konceptov** (npr. človekove pravice, medkulturnost ipd.)

VEČPREDMETNE POVEZAVE: Ravni in obseg kurikularnih povezav oz.

- Razvrščanje kurikularnih povezav glede na (objektivno) zahtevnost izvedbe :
 - integracija s pomočjo **načrtovanih korelacij**
 - integracija s pomočjo **skupnih tem oz. konceptov**
 - integracija s pomočjo **skupnih dejavnosti, metod in postopkov**
 - integracija s pomočjo **skupnega problemskega (ključnega, bistvenega) vprašanja**
 - integracija s pomočjo **v učenca usmerjenega raziskovanja problemskega vprašanja**

t.i. INTEGRATIVNI KONTINUUM

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Enopredmetna povezava	Enopredmetna povezava je tista, ki obstaja v okviru enega predmeta . Gl. intradisciplinarna povezava .
Večpredmetne povezave	Večpredmetne povezave so tiste, ki obstajajo med več predmeti (tj. med dvema, več ali vsemi predmeti). Gl. multidisciplinarne in interdisciplinarne povezave .
Vertikalna povezava	Kurikularna povezava je vertikalna, če obstaja med različnimi (praviloma zaporednimi) letniki : • v okviru istega predmeta (enopredmetna) (npr. ti. CBLL <i>content-based language learning</i> pri TJ v vseh letnikih); • med različnimi predmeti (večpredmetna) (npr. skupni interdisciplinarni projekt v enem, več ali v vseh oddelkih vseh letnikov).
Horizontana povezava	Kurikularna povezava je horizontalna, če obstaja med oddelki istega letnika : • v okviru istega predmeta (enopredmetna) (npr. pri AN v nekaj ali vseh oddelkih istega letnika); • med različnimi predmeti (večpredmetna) v oddelku ali med oddelki (npr. skupni interdisciplinarni projekt v več ali vseh oddelkih istega letnika).

Delna povezava	Povezava je glede na obseg povezanosti delna, če • se izvaja znotraj enega predmeta le v enem ali nekaj (torej ne vseh) oddelkih iste generacije (enopredmetna, tj. se načrtuje kot večletna znotraj istega predmeta oz. v več in različnih oddelkih v istem šolskem letu pri enem učitelju ipd.), • povezujejo dva ali nekaj predmetov (večpredmetna), vendar ne v celotni vertikali in/oz. ne v vseh oddelkih istega ali vseh letnikov. Enopredmetna delna povezava: Ne zadeva predmeta kot celote oz. izvajanja predmeta v vseh oddelkih in ne povezuje vseh učiteljev predmeta na šoli. Večpredmetna delna povezava: Ne zadeva kurikula kot celote oz. ne povezuje vseh/večine predmetov in vseh oddelkov oz. vseh/večine učiteljev na šoli.
-----------------------	---

Kroskurikularne povezave	Kroskurikularne povezave so tiste, ki prečijo celotni kurikulum, • povezujejo en predmet oz. predmetno področje med oddelki v letniku in/oz. med letniki (npr. <i>medkulturna komunikacija kot specifični učni cilj pri pouku vseh tujih jezikov v vseh oddelkih in vseh letnikih</i>), • povezujejo vse predmete (oz. večino predmetov), lahko pa tudi nepredmetne dele kurikula (dejavnosti, npr. obvezne izbirne vsebine v naši sedanjji gimnaziji) v oddelku, med oddelki in/oz. letniki. Enopredmetna kroskurikularna povezava zadeva predmet kot celoto oz. izvajanje predmeta v vseh oddelkih in povezuje vse učitelje predmeta na šoli. Večpredmetna kroskurikularna povezava zadeva kurikulum kot celoto oz. povezuje vse/večino predmetov in vse oddelkov oz. vse/večino učiteljev na šoli.
---------------------------------	--

Multidisciplinarna povezava	Multidisciplinarna je tista večpredmetna povezava, ki ohranja učnoljnost in izvedbeno ločenost v tradicionalne discipline oz. šolske predmete. Multidisciplinarna povezava = Sodelujoči predmeti nimajo integriranega cilja. Več predmetov (delna povezava) ali celo vsi predmeti (celovita ali kroskurikularna povezava) izberejo skupni povezovalni element (gl. morfologijo kurikularnih povezav), npr. skupno temo, ki jo obravnavajo vsak z zornih kotov svoje vede in skladno s svojimi učnimi cilji, ali pa se odločijo za uporabo iste dejavnosti, razvijanje iste spretnosti oz. veščine itd. (npr. branje istega literarnega dela, ogled istega filma ipd.). Multidisciplinarne povezave terjajo že precej intenzivno sodelovalno poučevanje; obvezna skupna faza je načrtovanje, zaželeno pa je tudi skupna refleksija oz. evalvacija.
------------------------------------	---

Interdisciplinarna povezava	Interdisciplinarna je tista večpredmetna kurikularna povezava, ki z dogovorjenim povezovalnim elementom oz. elementi (gl. morfologijo kurikularnih povezav) poveže sicer ločene in samostojne predmete, ključna razlika v primerjavi z multidisciplinarnim pristopom pa je v skupnem, že integriranem učnem cilju. Interdisciplinarna povezava = Vsi sodelujoči predmeti imajo skupni, integrirani cilj. Najpogostejša oblika izvedbe je projektni dan ali teden: • interdisciplinarno zastavljeni cilji, • ločene in skupne faze, • poučevanje/mentorsko vodenje učiteljev različnih predmetov), zelo zaželena oblika pa je timsko poučevanje tipa A (dva ali več učiteljev sočasno poučuje isto skupino učencev), vendar to terja • ne samo bolj zapleteno organizacijo pouka, • ampak tudi dodatna sredstva, • zato je tu potrebna sistemska odločitev in podpora.
------------------------------------	---

VEČPREDMETNE POVEZAVE:

Dva, več ali vsi učitelji dveh, več ali vseh predmetov?

• Multidisciplinarna povezava • Interdisciplinarna povezava 1. stopnje • Interdisciplinarna povezava 2. stopnje	• predmeti se povezujejo na ravni vsebine (deklarativna znanja); znotraj predmeta se seveda cilji dosegaajo na procesni način, med predmeti pa na tej ravni ni povezave • predmete povezuje skupna dejavnost, metoda, pristop, tehnologija (veščine – spretnosti – procesna znanja); lahko je skupna tudi vsebina, ampak praviloma ne vsem sodelujočim predmetom; vsak predmet se lahko na druge navezuje z drugim povezovalnim elementom • predmete povezuje reševanje skupnega življenjsko resničnega problema (zmožnosti – kompetence: vsebine, veščine oz. spretnosti, strategije, vrednote)
--	--

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

PRIMER: Oddelek ima v načrtu program mednarodnega sodelovanja z vrstniki iz Nemčije. Kakšne večpredmetne povezave so možne?

• Multidisciplinarna povezava • Interdisciplinarna povezava 1. stopnje • Interdisciplinarna povezava 2. stopnje	• Predmete poveže skupni vsebinski cilj. Vsi predmeti v okviru svojih ciljev (ne nujno tega letnika in ne nujno obveznih) posvetijo v šolskem letu (pred izvedbo programa in/oz. po njem) posebno pozornost Nemčiji. • Predmete poveže med seboj skupna veščina/spretnost oz/in dejavnost: Kako s pomočjo nemškega filma bolje spoznati nemško kulturo (življenje mladih v Nemčiji ipd.)? • Predmete poveže med seboj iskanje odgovora na naslednje vprašanje: Kaj se lahko Slovenija (slovenski mladi človek) nauči od Nemčije (nemškega mladega človeka) in kaj Nemčija od Slovenije (in obratno)?
---	---

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Multidisciplinarne povezave

- Multidisciplinarne povezave so še vedno **osredinjene na predmete, vendar disciplinarni pouk smiselno povezuje skupna tema** (Italija, antika, skrb za zdravje ipd...).
- Potrebno je skupno načrtovanje:
 - vsebinsko (opredelitev učnih ciljev po predmetih) in
 - praviloma tudi časovno (logika zaporedij).
- Zaželeno je **končna skupna aktivnost** (povzetki ključnih ugotovitev-učnih dosežkov po predmetih ali kot skupen projektni dan).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Interdisciplinarne povezave 1. stopnje

- Interdisciplinarne povezave 1. stopnje **povežejo več predmetov tako, da je v središče postavljeno razvijanje neke spretnosti** (npr. branja, pisanja, kritičnega mišljenja, filmske pismenosti, strokovne pismenosti v tujem jeziku, uporabe določene sodobne tehnologije ipd.).
- **Predmete** (ali vsaj nekatere od sodelujočih) lahko poleg tega **povezuje tudi kakšen drug element** (npr. vsebina). Pomembnost povezovalnega elementa glede na učne cilje predmeta je lahko od predmeta do predmeta različna; tu so potrebni kompromisi.
- Izvedbeno deli povezave lahko potekajo tudi ločeno po predmetih (torej multidisciplinarno), saj nekatere cilje lahko uresničijo zgolj določeni predmeti.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Interdisciplinarne povezave 2. stopnje

- Interdisciplinarne povezave 2. stopnje so **osredinjene na reševanje za dijaka relevantnega resničnega življenjskega problema**.
- **Raziskovalna vprašanja, nujna za rešitev problema, se najprej zastavijo na transdisciplinarni način, preden se razgradijo na raven disciplin.**
- Ključno vprašanje za vsak predmet je: Kako lahko s pomočjo matematike filozofije, fizike itd. pomagamo rešiti ta problem? Kako lahko s pomočjo odgovorov in načinov iskanja odgovorov (torej skladno s svojo epistemološko identiteto) vsak posamezen predmet – v sodelovanju z drugimi - pripomore k rešitvi problema?

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Change starts when someone sees the
next step. *Drayton, William*

Sprememba se
začne, ko nekdo
(u)vidi naslednji
korak...